

Primarna socijalizacija i devijantno ponašanje mladih

Kozjak, Ana-Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Department of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Hrvatski studiji**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:427992>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-12**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

HRVATSKI STUDIJI

ANA-MARIJA KOZJAK

**PRIMARNA SOCIJALIZACIJA I
DEVIJANTNO PONAŠANJE MLADIH**

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2018.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
HRVATSKI STUDIJI
ODSJEK ZA SOCIOLOGIJU

ANA-MARIJA KOZJAK

**PRIMARNA SOCIJALIZACIJA I
DEVIJANTNO PONAŠANJE MLADIH**

Mentor: prof. dr. sc. Renato Matić

Zagreb, 2018.

Sadržaj

1. Uvod.....	4
2. Obitelj(ske okolnosti) i devijantno ponašanje mladih.....	6
2.1. Komunikacija u obitelji.....	7
2.2. Odgojni stilovi roditeljstva i devijantno ponašanje mladih.....	9
2.3. Jednoroditeljstvo i devijantno ponašanje mladih	11
2.4. Vrijeme pojave devijantnog ponašanja i primarna socijalizacija	13
3. Zaključak.....	15
Literatura.....	16

1.Uvod

Tema ovog završnog rada je pregledni članak kako i na koji način primarna socijalizacija može utjecati na devijantno ponašanje mladih osoba. Dosadašnja istraživanja provedena u ovome području dotiču se raznih aspekata primarne socijalizacije i njezine povezanosti sa devijantnim ponašanjem mladih, a ovaj rad dublje će proučiti komunikaciju među roditeljima i djecom, odgojne stilove roditelja, vrijeme pojave devijantnog ponašanja među mladima, te suodnos jednoroditeljskih obitelji i devijantnog ponašanja kroz prizmu primarne socijalizacije te na koji način je to povezano sa kasnijom ili ranijom pojavom devijantnog ponašanja mladih osoba. Također, tijekom socijalizacije koje su komponente moguće utjecale na devijantno ponašanje mladih, te koje su moguće buduće prepreke tih mladih osoba (javlja se tako zvana teorija etiketiranja).

Opće je poznata stvar da pod utjecajem individualnog iskustva te društvenih i kulturnih faktora, putem procesa socijalizacije, stvaraju se vrijednosti osobe koje kasnije na individualnom nivou bitno utječu na formiranje stavova i ponašanja (Šram, 2004, 65). Taj proces stvaranja vrijednosti osobe počinje već samim rođenjem, odnosno primarnom socijalizacijom.

Parsons primarnu socijalizaciju smješta u obitelj jer : „ primarna socijalizacija zahtjeva toplinu, sigurnost i uzajamnu podršku, što se ne može ostvarivati ni u kojoj drugoj instituciji osim u obitelji.“ (Matić, 2003: 57 prema Parsons, 1954). Nadalje kaže da su u svim društvima zajedničke dvije temeljne funkcije obitelji: primarna socijalizacija djece i stabilizacija odraslih članova društva (Matić, 2003: 57). Tijekom prvih godina života djeteta skuplja znanja i vještine putem kojih postaje članom određenog društva. Ta znanja i vještine prikuplja promatranjem svoje okoline, odnosno putem igre, imitacije te također putem komunikacije s roditeljima. Ako su ta znanja prikupljena u okolini gdje je obitelj pružila toplinu, sigurnost i uzajamnu podršku, stvara se „ zdrava“ podloga da djetete izraste u pozitivnu, samostalnu, samosvjesnu te samouvjerenu mladu osobu.

Time, primarna socijalizacija označava proces učenja normi, pravila ponašanja i vrijednosti koje su prihvaćene u kulturi u kojoj pojedinac se samoostvaruje.

Mlade osobe su osobe životne starosti od 15 godina do svoje navršene 29 godine života (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 13). Osobe u tom rangu godina nalaze se u životnoj prijelaznoj fazi između djetinjstva i odraslosti koje je obilježeno više ili manje sinkroniziranim preuzimanjem trajnih društvenih uloga, ponajprije u sferi rada, obitelji i javnog djelovanja, kroz proces socijalnog odrastanja i društvenog integriranja (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 12). Nadalje Ilišin i Spajić Vrkaš naglašavaju da: „ Mladi su prepoznati kao specifična društvena grupa koja je konstituirana na temelju njihova objektivno drugačijeg društvenog položaja u usporedbi s drugim društvenim grupama (osobito starijima) i koja ima distinktivne vrijednosti i obrasce ponašanja.“ (Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 12). Kao zasebna specifična društvena grupa na mlade možemo gledati ako na društveni resurs ili društveni problem. Gledajući na mlade osobe kao društveni problem znači :“ da ih se promatra kao populaciju u osjetljivoj fazi osobnog razvoja koja još nije dovoljno integrirana u dano društvo i koja je stoga prijemljiva za različite oblike devijantnog ponašanja“ (Ilišin i Spajić Varkaš, 2017: 14). Nadalje autorice Ilišin i Spajić Varkaš u svom djelu *Generacija osujećenih: mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća* izrazito naglašavaju da takvo gledište na mlade izaziva negativnu sliku o mladima i izaziva nepovjerenje društva spram mlade generacije, što za posljedicu izaziva marginalizirani društveni status mladih, odnosno drugim riječima javlja se teorija etiketiranja kod mladih osoba.(Ilišin i Spajić Vrkaš, 2017: 14).

Prihvaća li se neko djelovanje kao devijantno ili ne ovisi o normama nekoga društva. Norme su promjenjive, kako prostorna tako i vremenski. Na nekom prostoru određeno kršenje normi je i zakonski zabranjeno, no što ne znači da u prošlosti ili sadašnjosti, te na drugom prostoru to isto kršenje normi nije zakonski zabranjeno. Odnosno, kada se raspravlja o pojmu devijantnog ponašanja treba se imati na umu da :“ Devijantna ponašanja, ili kako se još nazivaju u svom totalitetu, socijalno–patološke pojave, jesu, dakle, još širi pojam od kriminaliteta i delinkvencije. Kriminalitet je dio delinkvencije, a delinkvencija je dio ukupnih devijantnih ponašanja u određenoj društvenoj zajednici.“ (Krstić, 2014: 324 prema Horvatić, 1994). Još šire definirajući: „ Devijantnim možemo nazvati svako djelovanje... koje odstupa od normi i vrijednosti prihvaćenih u nekoj vrsti

zajedništva ili društvenosti“ (Matić, 2003: 65). Često se u literaturi može naići na termine kao što su rizični faktori, rizično ponašanje, društvo rizika, mladi u društvu rizika (Ricijaš et al., 2010; Krstić, 2014 ; Đuranović, 2014 ; Jugović, 2004; Žuvela et al., 2016). Odnosno ta rizičnost podrazumijeva rizične faktore uzročnosti devijantnog ponašanja ili pojave, odnosno : „Faktori rizika su etiološkim istraživanjima utvrđene karakteristike ili utjecaji individue, obitelji, vršnjaka ili zajednice koji utječu na povećanje vjerojatnosti pojave društvene devijantnosti ili devijantnog ponašanja“ (Jugović, 2004, 177). Također Ricijaš i suradnici (Đuranović, 2014: 123 prema Ricijaš et al., 2010: 46) navode da bismo kao rizično mogli definirati ono ponašanje mlade osobe koje „povećava vjerojatnost nekog specifičnog neželjenog rezultata te koje ima potencijalno negativne posljedice na osobu koja manifestira takvo ponašanje, njegovu okolinu te nepovoljno djeluje na daljnji psihosocijalni razvoj te mlade osobe, odnosno povećava vjerojatnost prema razvoju poremećaja u ponašanju“(Đuranović, 2014: 123 prema Ricijaš 2010: 46). Moguće rizično ponašanje počinje se stvarati tijekom procesa primarne socijalizacije osobe u obitelji, gdje putem odnosa u obitelji, komunikacije unutar nje, ponašanja unutar obitelji, moguće djetetovo rizično ponašanje se povećava ili smanjuje.

2. Obitelj(ske okolnosti) i devijantno ponašanje mladih

Obitelj predstavlja prvu stepenicu u procesu socijalizacije kod svake osobe, te je kvaliteta odnosa u obitelji, odnosno s roditeljima, kao i dinamika odnosa u obiteljskom okruženju ključni čimbenik kvalitete razvoja djeteta (Žuvela et al., 2016: 20). Važnost komunikacije između roditelja i djeteta, ali i stilova odgoja djeteta, te prilika unutar obitelji je neupitna u predikciji devijantnog ponašanja. Primarni činitelji koji utječu na devijantno ponašanje su, prije svega, dezintegrirana obitelj zbog nedostatka komunikacije unutar obitelji, potom odnosi u obitelji koji su poremećeni među svim članovima (kako između samih roditelja, tako između roditelja i djece, a potom i među djecom), nezainteresiranost roditelja te zdravstveni problemi, kako roditelja tako i samih devijantnih mladih osoba (Krstić, 2014: 327).

2.1. Komunikacija u obitelji

Obitelj je temeljna društvena jedinica, prva i osnovna životna zajednica, temeljna ustanova za život bilo kojeg društva, a zasniva se na zajedničkom životu krvnim srodstvom povezanih osoba, najčešće roditelja i djece, no mogu postojati i drugi članovi (Vukasović, 2000: 125). Unutar obitelji ostvaruje se primarna socijalizacija putem koje dijete imitirajući, promatrajući, igrajući se i komunicirajući (verbalno ili neverbalno) stvara vrijednosti koji će formirati njegova buduća ponašanja. Komunikacija je proces kojim se poruka šalje i prima, može se slati i primati verbalno i neverbalno; verbalna komunikacija označava komunikaciju koja se sastoji od riječi, izgovorenih ili napisanih, dok neverbalna komunikacija označava govor tijela - izraz lica, položaj tijela, ton glasa, geste (Bašić i Ferić, 2000: 81 prema Berns, 1985). Također komunikacija je obostrani proces, poruka neće biti uspješna ako primalac poruke nije ju usvojio i obratno. Nedostatak kvalitetne komunikacije između roditelja i djeteta u ranijim fazama života djeteta može se manifestirati povećanjem vjerojatnosti devijantnog ponašanja u fazi adolescencije, no i kasnije (kod mlade osobe). Odnosno nedostatak pravilne komunikacije ili samo komunikacije dovodi do poremećaja u obiteljskom životu koje karakterizira nedostatak zajedništva, što se manifestira u nedostatku suglasnosti među članovima u bitnim pitanjima obiteljskog života, u emocionalnoj nepovezanosti, u nedostatku uzajamne podrške i solidarnosti i nemogućnosti ispunjenja bitnih obiteljskih ciljeva (Krstić 2014: 327 prema Golubović, 1981: 219). Također Bašić i Ferić naglašavaju: „ Neodgovarajuća komunikacija može uzrokovati ozbiljne rizike za razvoj poremećaja u ponašanju mladih... dijete do svoje pete godine ima milijune iskustava u komunikaciji. Do tih godina dijete ima predodžbu o tome kakvo se ponašanje od njega očekuje, što može očekivati od drugih i kako treba gledati na sebe. Ta ideja će ga, uglavnom, voditi cijeli njegov život“ (Bašić i Ferić, 2000: 81). Istraživanje koje su proveli Zloković i Lukajić nad adolescentima 2010. godine pokazalo je kako čak 24,5 posto ispitanika procjenjuje da im je samo ponekad jasno kad u obitelji netko o njima govori “samome sebi” (“glasna” /intra/komunikacija roditelja) ili kada to čini sa drugim osobama, jer im se niti u jednoj situaciji roditelji ne obraćaju neposredno (Zloković i Lukajić 2016: 10, prema Zloković, 2012). Također, isto istraživanje provedeno je dvije godine nakon i dobiveni su isti rezultati na ovoj varijabli (Zloković i Lukajić, 2016: 10)

što indicira da se adolescenti dijele u dvije grupe u pogledu na komunikaciju unutar obitelji: oni koji visoko procjenjuju relevantne dimenzije kvalitetne komunikacije, dok se na suprotnom kraju nalaze ispitanici koji te iste dimenzije procjenjuju na niskoj i nižoj razini (Zloković i Lukajić, 2016: 11). Tu je bitno naglasiti, da koliko je bitna verbalna komunikacija, u toj istoj mjeri bitna je i neverbalna komunikacija, jer zapravo neverbalnom komunikacijom se stječe pravi dojam koju je poruku osoba željela prenijeti ili poručiti. Nadalje iste autorice su svojim istraživanjem potvrdile da odnosi uspostavljeni u obitelji utječu na razvoj djeteta i prenose se kao model ponašanja tijekom čitavog života (Zloković i Lukajić, 2016: 18).

Nadalje, povezujući razinu komunikacije u obitelji s pojavom devijantnog ponašanja mlade osobe može se objasniti i time što izostanak „dobre“ komunikacije rezultira nedostatkom zajedništva, individualizma, kritike, te omalovažavanje. Takve poruke osoba pruža u svoju širu okolinu, najčešće prema drugim vršnjacima.

Brojna istraživanja pokazala su da (Bašić i Ferić , 2000: 84 prema Brown et al., 1993; Windle 1994) prijatelji biraju jedni druge na temelju sličnih osobina, te da se u procesu adolescencije adolescent ne prilagođava novim normama grupe nego pojačava već postojeća ponašanja na temelju koji je adolescent pristupio nekoj grupi što može biti rizični faktor ako je osoba već prije pokazivala neku vrstu odstupanja u ponašanju od svojih vršnjaka. Tijekom vremena, osoba može učvrstiti svoje stavove i ponašanja u toj grupi i time se javiti devijantno ponašanje u mladoj životnoj dobi. Osnaživanjem takvih stavova vodi k težim oblicima devijantnog ponašanja, odnosno delikvenciji i kriminalitetu.

Zaključno, komunikacija u obitelji je izuzetno važna, te kao takva ako je dobra može poslužiti kao zaštitni faktor pri formiranju kasnijeg mogućeg devijantnog ponašanja mladih, no ako je loša ili narušena služi kao rizični faktor, te samim time povećava mogućnost stvaranja devijantnog ponašanja mlade osobe.

No, kako je socijalizacija proces koji se ostvaruje tijekom cijelog života, komunikacija u obitelji je samo jedan od kuta gledišta na mogućnost pojave devijantnog ponašanja. Odgojni stilovi, uz komunikaciju, također mogu postati rizični čimbenik pojave društveno neprihvatljivog ponašanja mlade osobe.

2.2. Odgojni stilovi roditeljstva i devijantno ponašanje mladih

Rođenjem djeteta počinje i odgoj samog djeteta u koji su uključeni ponajviše roditelji. Tijekom procesa odgoja i socijalizacije roditelji se odlučuju na razne načine, principe, odgojne mjere i poruke koje prenose kako bi njihovo dijete moglo živjeti u suživotu sa svojom zajednicom. Tijekom tog procesa dijete stvara sponu bliskosti sa roditeljem. Ukoliko dijete ne stvori sponu povezanosti i bliskosti sa svojim roditeljima, ne percipira ih kao važne osobe čije moralne vrijednosti i ponašanja je potrebno internalizirati ili se s njima ne identificiraju u određenoj razvojnoj fazi, cjelokupna mogućnost roditeljskog utjecaja na dijete je minimalizirana (Žuvela et al, 2016: 20). Time je utjecaj procesa učenja, stvaranja vještina i znanja, kao i adaptacija istih u zajednicu i na dijete smanjena, čime se stvaraju rizični faktori koji mogu rezultirati društveno neprihvatljivim ponašanjem u mlađoj životnoj dobi.

Najpoznatiju klasifikaciju roditeljskih stilova odgoja predložili su Maccoby i Martin (prem Žuvela et al, 2016: 20). Navode kakao je ta klasifikacija kombinacija dimenzija emocionalnosti i kontrole, te sukladno tome identificirali su četiri različita roditeljska stila:

- Autoritativan roditeljski stil koji rezultira maksimalnom potporom i poštovanjem, uz postavljanje jasnih granica ponašanja; roditelj otvoreno pokazuje ljubav, pruža potporu i potiče dijete, ali u okvirima zadanih ograničenja. Drugim riječima, roditelji su topli, drže se pravila, no prihvaćaju svoje dijete onakvim kakvim jest. Ovakav tip odgoja gdje dijete dobiva potrebnu ljubav, toplinu i pažnju, a s druge strane uči se poštivanju određenih normi i pravila ponašanja smatra se pogodan za minimalizaciju pojave devijantnog ponašanja u mlađoj životnoj dobi (Žuvela et al, 2016: 20)
- Autoritarni roditeljski stil uključuje visoku razinu kontrole i nadzora. Takav roditelj je strog, postavlja nerealno visoke zahtjeve i pri tome upotrebljava silu. Autoritarni roditelji ne pokazuju toplinu i ljubav prema djetetu. Drugim riječima, roditelji su hladni, distinktivni, te žele imati kontrolu nad svojim djetetom. Ovakav stil odgoja može stvoriti bunt u razdoblju adolescencije, te

time stvoriti rizičan faktor pri stvaranju devijantnog ponašanja u mladenačkoj dobi (Žuvela et al, 2016: 20)

- Popustljivi roditeljski stil (permisivan) podrazumijeva visoku razinu topline i ljubavi, ali je razina nadzora vrlo niska. Pravila ponašanja nisu jasno definirana pa su djeca takvih roditelja često nezrela i impulzivna. Ovakav roditeljski stil onemogućuje djetetu stjecanje normi i pravila ponašanja, što stvara veliki rizični faktor pri pojavi devijantnog ponašanja u mlađoj životnoj dobi (Žuvela et al, 2016: 20)
- Ravnodušni roditeljski stil (indiferentan) obilježava niska razina ljubavi i nadzora. Roditelji ne pokazuju toplinu i ljubav, niti nadzor i kontrolu. Ravnodušni roditeljski stil opisuje roditelje koji ne pokazuju interes za dijete, njegove želje, potrebe, uspjehe i neuspjehe (Čudina Obradović i Obradović, 2006, 268-269). Drugim riječima, zanemaruje se dijete, njegove potrebe i želje, te samim time stvara se veliki rizični faktor pri formiranju devijantnog ponašanja mladih osoba (Žuvela et al, 2016: 20)

Analizirajući ova četiri stila odgoja djeteta Gorman–Smith i suradnici (2002 prema Žuvela et al, 2016: 20) temeljem svog istraživanja apsorbirali su rezultate, te zaključili kako zanemarujući roditeljski stil (koji se očitava u niskoj razini discipliniranja, nadzora, emocionalnosti i povezanosti) je značajan prediktor svih oblika delikventnog ponašanja mladih, što potvrđuje i Farrington (2005 prema Žuvela et al, 2016: 20) koji navodi kako je niska razina roditeljskog nadzora, to jest roditeljske kontrole najznačajniji prediktor kasnijeg devijantnog ponašanja. Drugim riječima, odgojni stil roditelja utječe na javljanje devijantnog ponašanja, neodređeno u kojoj životnoj dobi. Zanemareno dijete od strane roditeljskog odgoja ne može se „zdravo“ apsorbirati u zajednicu, te time označuje se kolika je važnost primarne socijalizacije na dijete i moguće pojave devijantnog ponašanja. Također, suvremena istraživanja potvrdila su da roditelji u značajnoj mjeri utječu na razvoj socijalnih odnosa svoje djece (Đuranović, 2014: 129 prema Deković i Raboteg-Šarić, 1997).

Nadalje, autorica navodi da adolescenti koji imaju kvalitetan i brižan odnos s roditeljima manje će biti skloni vršnjačkim grupama koje manifestiraju rizično socijalno ponašanje (Đuranović 2014: 129 prema Anderson i Hughes, 2009), te sukladno tome Đuranović zaključuje da roditelji koji prakticiraju autoritativan odgojni stil u velikoj će mjeri smanjiti negativan vršnjački utjecaj na svoje adolescente odnosno mlade osobe (Đuranović, 2014: 129). Drugim riječima, autoritativni odgojni stil pripomaže pri minimiziranju društveno neprihvatljivog ponašanje kod mladih osoba.

Iako najčešće spominjano u literaturi kao odgojni stil oba roditelja, odgojni stil može imati i jedan roditelj, koji također može pridonijeti kao rizični čimbenik devijantnom ponašanju osobe.

2.3. Jednoroditeljstvo i devijantno ponašanje mladih

Tijekom procesa odrastanja i socijalizacije dijete traži uzora kojeg bi mogao imitirati i oponašati. Izostankom jednog od roditelja (smrtni slučaj ili rastava) dijete gubi taj vid oslonca i potpore. Brojna istraživanja su provedena tragajući utječe li samohrano roditeljstvo na devijantno ponašanje osoba, te se upravo brojne rasprave vode na ovom području.

Budući da danas imamo sve veće stope razvoda brakova te sve veću pojavu samohranog roditeljstva, krajnje atomiziranu obitelj, lišenu ne samo pripadnika starije generacije, nego i jednog od roditelja, prema tome, na izvjestan način današnja djeca predstavljaju žrtve ogromne količine stresa izazvanog socijalnim promjenama i konstantno rastućim očekivanjima (Cajner Mraović, 2017: 13). Također, istraživački nalazi u slučaju razvoda braka često govore o problemima u ponašanju i padu obrazovnih postignuća, kao i porastu stresa kod djeteta te konflikta kod djece i mladih (Potočnik, 2017: 32 prema Magnuson, Berger, 2009).

Povećanjem stesa unutar same obitelji dijete traži potporu van svoje obitelji, odnosno u vršnjačkim skupinama. Imajući na umu vrijednosti koje je dijete usvojilo tijekom primarne socijalizacije, naći će prijatelje sličnih vrijednosti, no ako je poprimio krive

vrijednosti u primarnoj socijalizaciji povećava se vjerojatnost pristupanja devijantnoj vršnjačkoj skupini koja se kasnije može manifestirati i u više. Upravo zato su i pritisci skupine vršnjaka danas znatno veći negoli prije nekoliko godina. Takvo stajalište je vrlo opasna situacija, jer ukoliko se radi o skupini vršnjaka koja pokazuje sklonost asocijalnim pa i antisocijalnim oblicima ponašanja, mladi čovjek će, da bi odgovorio na te pritiske, usvojiti upravo takve nepoželjne i društveno neprihvatljive modele ponašanja (Cajner Mraović, 2017: 13). Prema rezultatima istraživanja koje je na uzorku od 700 studenata druge godine u Americi proveo Johnson (Cajner Mraović, 2017: 21 prema Johnson 1986: 77), narušena struktura obitelji značajno je povezana s pojavom devijantnog ponašanja, odnosno pokazalo se da su devijantnom obliku ponašanja najviše skloni mladići koji žive s poočimima i kćeri samohranih majki (Cajner Mraović, 2017: 21). Također, u tome istraživanju pokazalo se da je nazočnost oca u obitelji značajan čimbenik u prevenciji otkrivanja kaznenih djela počinjenih od strane maloljetnika (Cajner Mraović, 2017: 21). No, kako je to istraživanje provedeno 1986. godine, mora se imati na umu da je tada vladao veliki patrijarhalizam, te zbog toga se naglašava uloga oca, a ne i majke u obitelji te povezanost sa devijantnim ponašanjem osobe.

Problem koji se javlja kod samohranih roditelja zbog smrti jednog supružnika su smanjena ekonomska primanja obitelji, pa time samohrani roditelj snosi obaveze i zadatke za dva roditelja, te se time povećava slobodno vrijeme djeteta odnosno adolescenta, točnije neorganizirano slobodno vrijeme. Slobodno vrijeme i način korištenja slobodnog vremena direktna su veza s delinkventnim ponašanjem, odnosno devijantnim ponašanjem (Krstić, 2014 :336). Odnosno, osobe devijantnog ponašanja, devijantno ponašanje iskazuju upravo u svom slobodnom vremenu. Sukladno tome uočeno je da djeca iz obitelji samohranih roditelja češće izbivaju od kuće i više vremena provode sa svojim prijateljima (Cajner Mraović, 2017: 21).

Nasuprot tome, brojna istraživanja upućuju na zaključak da samohrano roditeljstvo uopće nema nikakvog utjecaja na pojavu delinkvencije i devijantnosti kod mladih ili je takav utjecaj, ako i postoji, minimalan i zapravo zanemariv sve dok se ostali čimbenici zdravog psihosocijalnog razvoja djeteta odnosno adolescenta nalaze na zadovoljavajućoj razini (Cajner Mraović, 2017: 21 prema Barnes i suradnici, 1994;

Cernkovich, Giordano, 1987; Gold, 1970; Gove, Crutchfield, 1982; Hundleby, Mercer, 1987; Johnson, Pandina, 1991; Nye, 1958; Rankin, 1983; Rankin, Wells, 1987; Richards, 1979; Wells, Rankin, 1988; Wright, Wright, 1994).

Većina tih studija također pokazuje da je kvaliteta obitelji znatno važnija od njezine strukture (Cajner Mraović, 2017: 21 prema Barnes i suradnici, 1994; Cernkovich, Giordano, 1987; Hundleby, Mercer, 1987; Johnson, Pandina, 1991; Nye, 1958).

Zaključno tome, iako svi faktori koji su mogući potencijalni rizični faktori stvaranja devijantnog ponašanja unutar brojnosti strukture, može se zaključiti kako je kvaliteta odnosa u obitelji puno veća i bitnija pri stvaranju ili prevenciji devijantnog ponašanja. Također, ako se rizični faktori pojave, te hoće li se oni realizirati u stvaranju devijantnog ponašanja ovisi i vrijeme kada su se počeli formirati i pod čijim utjecajem su se realizirali.

2.4. Vrijeme pojave devijantnog ponašanja i primarna socijalizacija

Mlada dob označava dob osobe od 15 godina do navršene 29 godine starosti, te time označava jedno veliko i burno razdoblje u ljudskom životu - prolazak i završetak adolescentskog razdoblja, emancipacija od roditelja i ekonomska emancipacija. Naravno sve ove komponente ne moraju se odviti u samoj mladoj dobi jer prema anketi »Od kolijevke pa do groba« provedena u Splitu tijekom prve polovice 2006. godine, na uzorku od 400 ispitanika u dobi od 28 do 34 godine starosti, pokazuje da njih 56,7 posto živi u roditeljskom domu (Akrap i Čipin 2008: 418 prema Perić, 2006.). Ovaj trend se nastavio i od 2006. godine ne samo u Splitu i u Republici Hrvatskoj, već i na razini Europske Unije. Moffitt i suradnici (Šincek i Ajduković, 2012: 422 prema Moffitt, 2001) pokazuju da do svoje navršene 18. godine života 91 posto mladića i 86 posto djevojaka u njihovu uzorku samo iskazuje neki oblik ozbiljnijega društveno neprihvatljiva, to jest devijantnog ponašanja, što ide u prilog njihovim pretpostavkama o tome da je društveno neprihvatljivo ponašanje u adolescenciji normativno ponašanje (Šincek i Ajduković, 2012: 422). Kada će se devijantno ponašanje realizirati kod mlade osobe ovisi o brojnim faktorima, no dosadašnja istraživanja pokazuju da se očituje jedna

jasna razlika između pojave devijantnog ponašanja kod mlađih mladih ljudi naspram starijih mladih ljudi.

Prema istraživanju koje su proveli Šincek i Ajduković 2012. godine, a koji rezultati su pokazali da veći doprinos prikrivenih i nasilnih ponašanja u društvu objašnjavaju i pripadnosti mladih s ranim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja (Šincek i Ajduković, 2012: 428). To je u skladu s istraživanjima (Šincek i Ajduković, 2012: 428 prema Patterson i Yoerger, 2004) koja pokazuju da je za takve mlade osobe devijantnog ponašanja koje karakterizira stabilna i visoka razina agresivnih ponašanja od rane dobi do adolescencije, te stoga je očekivano da je u ovoj skupini izraženo nasilno društveno neprihvatljivo ponašanje (Šincek i Ajduković, 2012: 428).

Ako je dijete u svojoj primarnoj socijalizaciji naučeno da agresivnim odgovorom može dobiti nešto ili se na taj način izboriti za sebe, takvo će ponašanje prenijeti i na viši razvoj svog života. Sukladno tome, istraživanja koje su proveli Patterson i Yoerger, 2004. godine (Šincek i Ajduković, 2012: 428 prema Patterson i Yoerger, 2004) dani rezultati upućuju da i mladi s ranim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja tijekom svog odrastanja usvajaju nove ali i sve složenije oblike društveno neprihvatljivih ponašanja kao što su krađe ili provale (Šincek, 2012: 428). Prema teoriji etiketiranja može se apsorbirati da su mladi prihvatili svoju etiketu koje im je društvo dali i na taj način se nastavili ponašati, te time svoje društveno neprihvatljivo ponašanje to jest devijantno ponašanje pretvorili u delikventno ponašanje. Nasuprot mladima s ranijim javljanjem devijantnog ponašanja nalaze se mladi s kasnijim javljanjem devijantnog ponašanja. Prema istraživanju koje su proveli Šincek i suradnici 2012. godine mladi s kasnim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja skloniji su ponašanjima koja su vidljivo pod značajnim utjecajem vršnjaka npr. bježanju iz škole ili konzumiranju alkoholnih pića i duhana (Šincek i Ajduković, 2012: 428) Iako je to devijantno ponašanje, takvo ponašanje nije toliko opasno za budućnost pojedinca, odnosno otkloni li se pojedinac od devijantne utjecajne grupe vršnjaka i vjerojatnost da se i on nastavi devijantno ponašati se smanjuje. Odnosno kako Šincek i Ajduković navode : „ mlade s ranim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja karakteriziraju ponašanja koja predstavljaju veći rizik za kasniji razvoj pojedinca, a mlade s kasnim

javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja koja su povezana s manjim rizikom za kasnije neprilagođeno funkcioniranje“ (Šincek i Ajduković, 2012: 428).

Sukladno time, može se zaključiti da je na mlade s ranijim javljanjem devijantnog ponašanje veliki utjecaj imala obitelj to jest sama primarna socijalizacija, odnosno proces učenja normi i ponašanja, dok za kasnije javljanje društveno neprihvatljivog ponašanja kod mladih veći utjecaj su imali vršnjaci. Zbog same činjenice da mlade osobe s ranijim javljanjem devijantnog ponašanja iskazuju tendenciju za kasnije nastavljanje takvog ponašanja, ali i ponašanja koja postaju delikventna, iskazuje se bitnost obitelji, socijalizacije u obitelji, integracije obitelji i kvaliteti odnosa u obitelji kako bi se devijantno ponašanje kod mladih minimaliziralo.

3. Zaključak

Brojna istraživanja provedena su na polju utjecaja jednog aspekta primarne socijalizacije na devijantno ponašanje. Ako primarnu socijalizaciju shvatimo kao proces učenja normi, vrijednosti, jezika i obrazaca ponašanja u ranijim godinama svog života, a devijantno ponašanje kao kršenje normi i vrijednosti u određenom društvu i u određenom vremenu, te nadalje, mlade osobe kao osobe životne starosti od petnaest godina do navršene dvadeset i devete godine života, onda ovaj pregledni rad donosi zaključak da kao aspekt primarne socijalizacije ponajviše utječe komunikacija - što je očekivano jer dijete prvo uči jezik tijekom procesa primarne socijalizacije - između roditelja i djeteta, kako verbalna komunikacija, tako i neverbalna, odgojni stil (u najvećoj mjeri ravnodušni odgojni stil), te u nekim aspektima (narušenih odnosa) i jednoroditeljske obitelji na pojavu devijantnog ponašanja osobe u mlađoj životnoj dobi.

No, kako je mlada životna dob definirana velikim opsegom godina (od petnaeste godine života do navršene dvadeset i devete godine života) izuzetno je važno vrijeme kada će se manifestirati devijantno ponašanje, odnosno ako je osoba u ranijoj životnoj fazi bila pod lošim utjecajem obitelji (zbog raznih rizičnih faktora) devijantno ponašanje će se manifestirati u ranoj mladoj životnoj fazi osobe, no ako je bila pod utjecajem vršnjaka razvit će se u kasnijoj mladoj životnoj fazi osobe. Kako su navedena istraživanja pokazala u radu, mlade osobe kod kojih se ranije manifestira devijantno

ponašanje imaju tendenciju nastaviti takav oblik ponašanja, te prijeći i u neke teže, odnosno delikventne ili kriminogene oblike ponašanja. Takva ponašanja su zapravo primjer sociološke interakcijske teorije etiketiranja. Teoretičari koji zastupaju teoriju etiketiranja pokušavaju shvatiti narav devijantnosti, odnosno gledaju proces interakcije između devijantnih i ne devijantnih, to jest da bi se shvatio narav devijantnosti, mora se otkriti zašto se nekim ljudima priljepljuje etiketa devijantnosti (Giddens, 2007: 209). Ljudi koji predstavljaju red i zakon, odnosno ljudi na poziciji moći, ili su u stanju nametnuti definicije konvencionalnog morala drugima, većinom su odgovorni za lijepljenje etiketa (Giddens, 2007: 209). Drugim riječima, kada društvo (ili utjecajni pojedinci koji formiraju mišljenje društva) pojedincu da etiketu devijanta, on ako je prihvati kao takvu, nastavit će se ponašati u skladu s njom i raditi stvari u skladu sa svojom etiketom. Prema tome društvo predstavlja veliki rizik za samorazvoj pojedinca, a posebno pri tome mlade osobe, odnosno na koji način će se društvo ponašati prema pojedincu, hoće li ga integrirati ili odbaciti i predstaviti kao devijantnu osobu. Razumijevajući od kud dolazi narav devijantnog - ovaj rad predstavlja da ona dolazi od same primarne socijalizacije - shvatit će se i devijantno ponašanje osobe, te time etiketa neće biti prilijepljena i društvo neće predstavljati toliki rizik za samorazvoj osobe, a posebno mlade osobe.

Literatura

Šram, Z. (2004.) „Vrednost i devijantno ponašanje mladih“. U: Mihailović, S. (ur.) Mladi izgubljeni u tranziciji, Beograd: Centar za proučavanje alternativa, str. 65-93.

Matić, R. (2003.) Društvena promocija bezakonja- uvod u sociologiju devijantnosti, 1. izdanje, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada

Ilišin, V., Spajić Vrkaš, V. (2017.) Generacija osujećenih- mladi u Hrvatskoj na početku 21. stoljeća, 1. Izdanje, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zagrebu

Krstić, Ž. L.J. (2014.) „Činitelji delikventnog ponašanja“ *JADR*, sv. 5/2 (10): 323-348

Jugović, A. (2004.) „Rizična ponašanja omladine u Srbiji“. U: Mihailović, S. (ur.) Mladi izgubljeni u tranziciji, Beograd: Centar za proučavanje alternativa, str. 177-203.

- Đuranović, M. (2014.) „Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka“ *Školski vjesnik*, sv. 63 (1-2): 119-132
- Žuvela, I., Vučković Matić, M., Sindik, J. (2016.) „Devijantno ponašanje maloljetnika i uloga obitelji“ *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, sv. 12 (47): 19-23
- Vukasović, A. (2000.) „Obitelj i sustavno odgajanje mladeži za obiteljski život „ U: Juras, B. (ur.) Položaj adolescenata u obitelji, Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 125-130.
- Bašić, J., Ferić, M. (2000.) „ Rizici u komunikaciji obitelji i adolescenata“ U: Juras, B. (ur.) Položaj adolescenata u obitelji, Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 81-97.
- Zloković, J., Lukajić, A. (2016.) „Osnaživanje obitelji kroz poticanje pozitivnih odnosa i obiteljske kohezije“ *Zbornik Odseka za pedagogiju, Filozofski fakultet u Novom Sadu*, sv. 25: 7-22
- Cajner Mraović, I. (2017.) „Sociologija hrvatskog društva 3: Društvo i maloljetnička delikvencija“, skripta za studente, Hrvatski studiji sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
- Potočnik, D. (2017.) „ Obiteljske okolnosti mladih“ U: Ilišin, V., Spakić Vrkaš, V. (ur.) Generacija osujećenih: mladi u hrvatskoj na početku 21. stoljeća, Zagreb: Institut za društvena istraživanja u Zgrebu, str. 31-73.
- Akrap, A., Čipin, I. (2008.) „Stambeni problemi, produženi život s roditeljima i odgoda ulaska u brak u Hrvatskoj“ *Revija za socijalnu politiku*, sv. 15 (3): 415-434
- Šincek, D., Ajduković, M., (2012.) „Razlike među mladićima s ranijim i kasnijim javljanjem društveno neprihvatljiva ponašanja“ *Društvena istraživanja u Zagrebu*, sv. 21 (2): 421-441
- Giddens, A. (2007.) Sociologija, 4. izdanje, Zagreb: Nakladni zavod Globus